

Lokalna półka - sprzedaż lokalnych środków spożywczych

1. „Lokalna półka” jako hasło wyborcze 2023 roku przebiło się do masowej świadomości Polaków

Temat „lokalnej półki” stał się popularny w kampanii parlamentarnej w 2023 roku z powodu obietnic programowych ówczesnego rządu premiera Mateusza Morawieckiego. Omawiane zagadnienie ma swoje źródło w rosnącym zainteresowaniu społecznym lokalnymi produktami, co znajduje swoje potwierdzenie w badaniach społecznych. Przykładowo według przeprowadzonych analiz przez pracownię YouGov w Polsce żywność wytwarzaną lokalnie preferuje 63 proc. konsumentów, co wpisuje się w światowe trendy preferencji konsumenckich¹.

Według ówczesnej debaty publicznej postulat „Lokalnej półki” w supermarketach uważały za swój 4 ugrupowania polityczne. W kampanii wyborczej w 2023 roku Prawo i Sprawiedliwość obiecywało nałożenie na markety obowiązku, by 2/3 sprzedawanych w nich owoców, warzyw, produktów mlecznych i mięsnych oraz pieczywa pochodziła od lokalnych dostawców. Włodzimierz Czarzasty, współprzewodniczący Nowej Lewicy publicznie twierdził, że ten postulat został ukradziony jego partii oraz wskazywał na chęć ustanowienia obowiązku sprzedaży 70% żywności w supermarketach jako żywności od producentów lokalnych. Michał Kołodziejczak, lider Agrounii (ówcześnie kandydujący z listy Koalicji Obywatelskiej) uważał, że wprowadzenie tego tematu to sukces jego aktywności politycznej, w ramach której od zawsze domagał się rozwiązań analogicznych do przyjętych w Rumunii w 2016 roku - tzn. obowiązku sprzedaży 51% wybranych produktów w supermarketach od producentów krajowych. Przedstawiciele Polskiego Stronnictwa Ludowego (przede wszystkim Władysław Kosiniak-Kamysz) jednocześnie akcentowali istnienie „lokalnych” półek w sklepach bez potrzeby regulacji, z drugiej strony akcentowali konieczność ratowania małych sklepów i również twierdzili, że Prawo i Sprawiedliwość realizuje program ich ugrupowania.

2. „Lokalna półka” to zagadnienie wynikające ze stałych uwarunkowań społeczno-gospodarczych popytu na produkty lokalne

Zagadnienie „lokalnej półki” ma swoje korzenie w sytuacji gospodarczo-społecznej i nie stanowi okazjonalnego tematu, który przeminie z wiatrem pojedynczej kampanii wyborczej albo losem jednego ugrupowania politycznego. Trend wzrostu popytu na wyroby lokalne ma charakter światowy i wykazuje stałą tendencję aktywizacji konsumentów wokół przedmiotowego zagadnienia.

Tematykę „lokalnej półki” należy usytuować w ujęciu szerszej analizy zjawiska globalizacji, w kontekście kierunków zmian społeczno-gospodarczych. W literaturze

1

<https://www.pap.pl/aktualnosci/zywnosc-wytwarzana-na-miejscu-smakuje-bardziej-konsumenci-wola-rodzime-produkty>

filozofii prawa zwrócono uwagę na fakt, iż globalizacji towarzyszy rozwój regionalizmów kulturalnych². W związku z tym postawiono tezę, iż odrębności kulturowe mogą prowadzić do „zderzenia cywilizacji”³, tym samym są ograniczeniem lub całkowitą negacją globalizacji poprzez rezygnację z racjonalności ekonomicznej⁴ rozumianej jako kierowanie się wyborem ekonomicznym przez pryzmat ceny produktu lub usługi.

Od drugiej połowy XX wieku cechy związane z pochodzeniem środka spożywczego odgrywają coraz większe znaczenie dla konsumenta⁵. W literaturze przedstawiono efekt „country of origin” (kraju pochodzenia), ze szczególnym podtypem efektu „made in China” jako istotnych czynników w decyzjach zakupowych konsumentów⁶. Z biegiem lat konsumenci uzyskali kolejne czynniki motywacyjne do przywiązania wagi do standardu pochodzenia produktu. Dla istotnej części społeczeństwa ważny jest aspekt środowiskowy - redukcji kosztów ekologicznych związanych z wytworzeniem i transportem nabywanych dóbr. Kolejnym ważnym czynnikiem jest troska o bezpieczeństwo żywnościowe w kontekście ewentualnych zagrożeń kryzysowych dla łańcuchów dostaw do regionu konsumenta.

W tym kontekście należy zwrócić uwagę, że w dobie globalizacji i na jednolitym, unijnym rynku obejmującym prawie cały kontynent przeciętny konsument nie ma realnej możliwości samodzielnej weryfikacji informacji o wyższych standardach produkcji poszczególnych towarów. Tym samym nabywca żywności potrzebuje prostych i wiarygodnych narzędzi potwierdzających oczekiwane właściwości środków spożywczych.

Powyżej wskazane zjawiska stały się czynnikami do ustanowienia zarówno publicznoprawnych regulacji systemów jakości żywności w Unii Europejskiej odnoszących się do pochodzenia geograficznego produktów oraz przyjętej metody produkcji (głównym przykładem jest produkcja ekologiczna). Z drugiej strony na rynku pojawiły się rozwiązania prywatnoprawne, które producenci i przedsiębiorcy sami stworzyli w celu lepszej odpowiedzi na rosnące zapotrzebowanie rynkowe.

W doktrynie prawa żywnościowego dokonano charakterystyki „samoregulacji” w kontekście prywatnoprawnej ochrony standardów żywności⁷. Wskazany instrument jest formą dobrowolnego harmonizowania łańcucha żywnościowego⁸. Samoregulacja stanowi zbiór wymogów przyjmowanych i prawnie wiążących jako konsekwencji zawarcia umów cywilnoprawnych⁹. Ponadto wyżej wymienione praktyki można podzielić na dwie kategorie: systemów opartych na deklaracji własnej oraz certyfikacji dokonywanej przez podmiot trzeci¹⁰.

² J. Oniszczyk, *Filozofia i teoria prawa*, Warszawa 2012, s. 867

³ Zagadnienie omówiono szerzej przykładowo w: S. Huntington, *Zderzenie cywilizacji i nowy kształt ładu światowego*, Warszawa 2003

⁴ J. Oniszczyk, *Filozofia i teoria prawa*, Warszawa 2012, s. 867

⁵ Przykładowo patrz szerzej: Z. Krupka, D. Arezina, *Znaczenie kraju pochodzenia dla decyzji zakupowych w przypadkach różnych kategorii produktów*, MINIB, 2017 nr 4 (26), s. 35–54

⁶ S. Kauf, A. Tłuczak, *Zachowania konsumentów względem kraju pochodzenia – produkty chińskie oczami Polaków*, *Handel Wewnętrzny* 2014;1 (354), s. 132.

⁷ P. Wojciechowski, *System Prawa Żywnościowego*, Warszawa 201, s. 470-482

⁸ B. van der Meulen, *The anatomy of private food law* [w:] B. van der Meulen (red.), *Private food law*, Wageningen 2011, s. 78

⁹ P. Wojciechowski, *System...*, s. 471-472

¹⁰ Komunikat Komisji – Wytyczne UE dotyczące najlepszych praktyk dla dobrowolnych systemów certyfikacji produktów rolnych i środków spożywczych z 16 grudnia 2010 r. (Dz. Urz. UE C 341/5)

W kontekście wyżej wskazanych zjawisk można wskazać na istotną tendencję rozwoju zjawisk prawnych w obszarze rynku spożywczego. Po okresie rozwoju zapotrzebowania na określony standard produktu dochodzi do uformowania grup konsumenckich skoncentrowanych wokół danego zagadnienia. W odpowiedzi na to zjawisko powstają inicjatywy producentów, które co najmniej w przestrzeni komunikacyjnej adresują swoje działania do konsumentów zainteresowanych danym standardem żywności. W dalszej kolejności powstają instrumenty prywatnoprawne ogniskujące przedsiębiorców działających na wybranym rynku mające na celu uwiarygodnienie produktów pożądaných przez klientów. Finałnym etapem wskazanego procesu rozwoju zagadnienia zapotrzebowania na dany standard produktu jest publicznoprawna regulacja na poziomie Unii Europejskiej, która zakłada dobrowolny udział zainteresowanych przedsiębiorców. Wskazana trajektoria rozwoju procesów w obszarze jakości żywności może mieć istotne znaczenie dla rozwoju zagadnienia sprzedaży lokalnych środków spożywczych i działania pod hasłem „lokalnej półki”.

W obszarze ruchów związanych z lokalną sprzedażą żywności można wskazać na następujące inicjatywy o charakterze ponadnarodowym:

- Slow food

Slow food jest przykładem zastosowania prywatnoprawnego systemu ochrony cech żywności. To międzynarodowa organizacja typu non-profit określająca swój cel jako „ochrona prawa do smaku”. Powołano w 2004 r. University of Gastronomic Sciences (UNISG) – międzynarodowe centrum badań i edukacji dla osób pracujących nad odnowieniem metod upraw, ochrony różnorodności biologicznej i budowaniu organicznych relacji między gastronomią a naukami rolniczymi. Na tej uczelni można uzyskać tytuł magistra włoskiej kultury wina, magistra gastronomii czy magistra żywności, prawa i finansów¹¹. Organizacja Slow Food prowadzi proces weryfikacyjny, którego pozytywne ukończenie przez producenta lub restaurację upoważnia do posługiwania się znakiem graficznym oraz korzystania ze wsparcia promocyjnego organizacji Slow Food. Inicjatywa slow food nie sprowadza się wyłącznie do lokalnej sprzedaży. Jednak ten aspekt jest mocno akcentowany komunikacyjnie, szczególnie w kontekście wsparcia lokalnych producentów.

- Locavore

Idea locaworyzmu zakłada, że żywność powinna być spożywana w jak najbliższej odległości od miejsca jej produkcji. Inicjatywa społeczna zachęca konsumentów do korzystania z asortymentu lokalnych rynków rolnych, a nawet do uprawiania własnej żywności. Ruch społeczny przyjmuje się, że „lokalne” to produkty z odległości do 100 mil (160 km), ale to może być elastyczne w zależności od regionu geograficznego (przykładowo w kontekście obszarów rolnych na wyspach i w terenach górskich). Locaworyzm nie doczekał się obecnie rozwiniętych form prawnego działania porównywalnych do wyżej wskazanego Slow Food. Znajduje się prawdopodobnie na wcześniejszym etapie rozwoju trendu organizacyjnej odpowiedzi na zapotrzebowanie konsumenckie.

¹¹ Università degli Studi di Scienze Gastronomiche, <http://www.unisg.it/en/administration/storia-e-missione/>

3. Krajowe kamienie milowe do dzisiejszych uwarunkowań sprzedaży lokalnej żywności w Polsce

Dzisiejsze czynniki stymulujące popyt na lokalne produkty w Polsce wynikają z dwóch zjawisk, które obecnie tworzą dwie ściany dla przestrzeni na lokalną półkę na krajowym rynku.

Z jednej strony doszło do koncentracji sprzedaży detalicznej w Polsce, co znajduje swoje potwierdzenie w danych dotyczących likwidacji małych sklepów, szczególnie sklepów spożywczych¹². Zgodnie z informacjami przedstawianymi w gazecie Rzeczpospolita według pracowni Dun & Bradstreet Poland w 2024 r. zlikwidowano 2 tysiące sklepów, a kolejne 9 tysięcy zawiesiło działalność, co ciekawe odnotowano wzrost liczby punktów z warzywami i pieczywem.

Tym samym krajowi konsumenci od lat stopniowo tracą naturalny punkt zakupów lokalnych, które są likwidowane albo z powodu uwarunkowań koniunktury (koncentracji kapitału konkurencji, niestabilnego popytu, rosnących kosztów utrzymania) albo z powodu istotnego rozwoju handlu e-commerce.

Z drugiej strony w Polsce mamy do czynienia z wieloletnim pozytywnym efektem działań legislacyjnych na poziomie unijnym i krajowym w obszarze żywności. Krajowi producenci na przestrzeni ostatnich 20 lat stopniowo włączali się w unijne systemy jakości żywności skoncentrowane na rolnictwie ekologicznym i ochronie pochodzenia geograficznego produktu. Ponadto krajowy ustawodawca w latach 2015-2019 wprowadził rozwiązania umożliwiające prowadzenie rolniczego handlu detalicznego, z możliwością umieszczenia w oznakowaniu produktu informacji „Produkt polski”. Taka informacja może być podana w przypadku tych produktów, w których dodane składniki z importu, które nie mają odpowiedników krajowych nie przekraczają 25%.

Według danych podanych w 2024 roku liczba podmiotów prowadzących rolniczy handel detaliczny systematycznie wzrasta i wynosiła 22 273 podmiotów¹³.

W tym kontekście warto wskazać na ważne działanie Ośrodków Doradztwa Rolniczego, które zostało zainicjowane podczas pandemii. Zorganizowano sprzedaż zakupów płodów rolnych i przetworów rolno-spożywczych przez Internet, pod wspólną nazwą „Polski e-bazarek”. Witryna jest wciąż utrzymywana i doszło do integracji początkowo osobnych e-bazarków prowadzonych przez różne Ośrodki Doradztwa Rolniczego¹⁴.

Funkcjonowanie istotnej liczby podmiotów na rynku krajowym producentów zajmujących rolniczym handlem detalicznym oraz agregacja wieloletniego doświadczenia podmiotów pozwalają na dalszy rozwój rynku w Polsce nakierowany na sprzedaż lokalną. Uczestnicy systemów jakości żywności oraz producenci w ramach rolniczego handlu detalicznego stanowią naturalną bazę uczestników

¹²

<https://pro.rp.pl/raporty-ekonomiczne/art42666171-codziennie-w-polsce-znika-przynajmniej-dziesiec-sklepow>

¹³

<https://www.topagrar.pl/articles/zarzadzanie/rozszerzenie-rhd-51-zywnosci-ekologicznej-i-lokalnej-trafi-do-szpitali-2507788>

¹⁴ <https://polskiebazarek.pl/>

rozwiązań nakierowanych na preferencje produkcji lokalnej. Ponadto instytucje publiczne również zebrały istotne doświadczenie z funkcjonowania dotychczas wprowadzonych rozwiązań oraz z funkcjonowania narzędzi wsparcia producentów w postaci polskiego e-bazarku.

W doktrynie¹⁵ wskazano już na bariery i trudności dla rozwoju sprzedaży lokalnej w Polsce:

- incydentalny, okazjonalny charakter współpracy podmiotów na rynku (np. wspólny wjazd na targi, udział w oficjalnych uroczystościach, festynach, chęć uzyskania dotacji),
- realizacja celów krótkoterminowych.

4. Uwarunkowania sprzedaży lokalnej w Unii Europejskiej

W rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1305/2013¹⁶ zdefiniowano „krótki łańcuch dostaw” rozumiany jako *łańcuch dostaw, który obejmuje ograniczoną liczbę podmiotów gospodarczych zaangażowanych we współpracę, przynoszący lokalny rozwój gospodarczy oraz charakteryzujący się ścisłymi związkami geograficznymi i społecznymi między producentami, podmiotami zajmującymi się przetwórstwem a konsumentami*.

Rozporządzenie (WE) nr 852/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady¹⁷ przewidziano wyłączenie stosowania wskazanego aktu określającego wymogi higieny środków spożywczych dla bezpośrednich dostaw, dokonywanych przez producenta, małych ilości surowców do konsumenta końcowego lub lokalnego zakładu detalicznego bezpośrednio zaopatrującego konsumenta końcowego.

Jednak pomimo powyżej przedstawionej definicji w prawie Unii Europejskiej oraz wyłączenia stosowania unijnych wymogów higieny dla środków spożywczych dla sprzedaży bezpośredniej krótkie łańcuchy dostaw nie doczekały się kompleksowej regulacji, która umożliwiłaby większe ich uprzywilejowanie na jednolitym rynku.

W aktywności instytucji Unii Europejskiej, zarówno w rezolucjach Parlamentu Europejskiego oraz dokumentach tworzących tzw. soft law Komisji Europejskiej, zagadnienia sprzedaży lokalnej oraz skrócenia łańcuchów dostaw żywności jest akcentowane jako istotny kierunek rozwoju rynku. Wskazane zagadnienie jest często postrzegane przez pryzmat sprzedaży bezpośredniej prezentowanej jako najprostsza forma realizacji założenia skrócenia łańcuchów dostaw. Według danych prezentowanych przez Unię Europejską około 15 % producentów rolnych UE sprzedaje więcej niż połowę swoich produktów w ramach sprzedaży bezpośredniej. Jako pozytywne przykłady skali zaangażowania gospodarstw rolnych w sprzedaż

¹⁵ E. Goryńska-Goldmann, Ewolucja rozwoju żywności lokalnej w kontekście idei zrównoważonej konsumpcji [w:] Turystyka i Rozwój Regionalny 2019, nr 12, s. 53

¹⁶ rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1305/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) i uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005

¹⁷ Rozporządzenie (WE) nr 852/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie higieny środków spożywczych

bezpośrednią wskazuje się Grecję (25% gospodarstw) i Słowację (19% gospodarstw). We Francji 21% producentów rolnych sprzedaje swoje produkty w ramach krótkich łańcuchów dostaw, w szczególności połowa producentów warzyw i miodu uczestniczy w krótkich łańcuchach dostaw żywności.

Wyżej wskazane kraje są naturalnymi sojusznikami do zmiany legislacji na poziomie prawa Unii Europejskiej w obszarze krótkich łańcuchów dostaw, co ma istotne znaczenie w kontekście zasad wykonywania traktowej swobody przepływu towarów (art. 28 i 29 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej).

Przy omawianiu unijnych ram prawnych dla rozwiązań krajowych dotyczących lokalnej półki należy pamiętać o treści art. 34 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej: *Ograniczenia ilościowe w przywozie oraz wszelkie środki o skutku równoważnym są zakazane między Państwami Członkowskimi.*

W wyżej wskazanym kontekście należy również przytoczyć kluczowy wyrok Trybunału Sprawiedliwości w sprawie Dassonville. We wskazanym orzeczeniu stwierdzono, że wszystkie zasady handlowe mające zastosowanie w danym państwie członkowskim, mogące bezpośrednio lub pośrednio, w danym momencie lub w przyszłości, ograniczyć handel w obrębie Wspólnoty, uznaje się za środki mające skutek równoważny w stosunku do ograniczeń ilościowych (sprawa 8/74 Dassonville z dnia 11 lipca 1974 r. i sprawa C-320/03 z dnia 15 listopada 2005 r., pkt 63–67).

Ponadto warto również wspomnieć o rumuńskim przykładzie próby wprowadzenia regulacji „lokalnej półki”. Zgodnie z uchwaloną w 2016 roku przez tamtejszy parlament ustawą każdy supermarket, który osiąga ponad dwa mln euro obrotu rocznie, miał zapewniać na swoich półkach asortyment mięsa, warzyw, owoców, mleka, jaj, miodu, chleba i ciast co najmniej w 51% od krajowych producentów. Wskazana legislacja obejmowała również inne zagadnienia - krótsze terminy płatności dla dostawców określonych środków spożywczych czy zmianę zasad ustalania pochodzenia mięsa.

Na początku 2017 r. Komisja Europejska uruchomiła postępowanie w sprawie naruszenia zasad wolnej konkurencji, uznając, że takie regulacje ograniczają prawo konsumentów do swobodnego wybierania produktów, a także naruszają fundamentalną w Unii zasadę wolnego przepływu towarów w kontekście brzmienia art. 34 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej. W wyniku wszczętego postępowania rumuński ustawodawca radykalnie znowelizował wskazane rozwiązania de facto rezygnując z obowiązku zapewnienia większości asortymentu od krajowych producentów.

5. Projekt ustawy o sprzedaży detalicznej produktów lokalnych złożonego przez grupę posłów Prawa i Sprawiedliwości w dniu 22 stycznia 2024 r.

Założenia projektu:

- Projekt nakłada obowiązki na sprzedawców żywności, czyli podmioty prowadzące przedsiębiorstwo spożywcze, o którym mowa w art. 3 ust. 3

rozporządzenia (WE) nr 178/2002¹⁸, w zakresie sprzedaży żywności w jednostce handlu detalicznego o powierzchni sprzedaży powyżej 250 m².

- Projekt zawiera definicję produktu lokalnego rozumianego jako produkt rolno-spożywczy, którego produkcja podstawowa w rozumieniu art. 3 pkt 17 rozporządzenia (WE) nr 178/2002 odbyła się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, z precyzyjnym pochodzenia krajowego dookreśleniem dla mięsa, ryb i produktów pochodzenia zwierzęcego innych niż mięso i ryby. W przypadku produktu przetworzonego przyjęto definicję określającą minimalne poziomy składników wytworzonych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.
- Projekt obejmuje swoim zakresem przedmiotowym produkty kategorii:
 - owoce i warzywa,
 - mięso i produkty mięsne,
 - mleko i produkty mleczne lub
 - pieczywo.
- Objęci projektem sprzedawcy żywności zostali zobowiązani do:
 - do oferowania do sprzedaży w jednostce handlu detalicznego o powierzchni sprzedaży powyżej 250 m² produkty lokalne z tych kategorii w ilości nie mniejszej niż 2/3 produktów z tych kategorii w danym roku obrotowym nabytych bezpośrednio od ich wytwórców, w następującej kolejności: w pierwszej kolejności w ramach powiatu i powiatów przyległych, w drugiej kolejności w ramach województwa i województw do niego przyległych, w trzeciej kolejności w ramach województw przyległych do województw przyległych;
 - do umieszczenia informacji o pochodzeniu produktów lokalnych w jednostce handlu detalicznego o powierzchni sprzedaży powyżej 250 m² w eksponowanym miejscu w sposób dobrze widoczny dla finalnego konsumenta;
 - do prowadzenia w jednostce handlu detalicznego o powierzchni sprzedaży powyżej 250 m² kampanii edukacyjno-informacyjnych w zakresie produktów lokalnych co najmniej raz w roku przez co najmniej dwa kolejne tygodnie, w każdym dniu działalności tej jednostki handlu. Pozostawiono sprzedawcom żywności swobodę w określeniu sposobu, jak i narzędzi co do realizacji kampanii edukacyjno-informacyjnych.
- W projekcie ustawy określono kary pieniężne za naruszenie przepisów o sprzedaży detalicznej produktów lokalnych - nie wyższej niż 10% przychodu osiągniętego w roku obrotowym poprzedzającym rok nałożenia kary, nie niższej jednak niż 5000 zł.
- W projekcie ustawy ustanowiono wojewódzkiego inspektora jakości handlowej artykułów rolno-spożywczych jako organ właściwy w sprawach dotyczących nadzoru nad wypełnianiem przez sprzedawcę żywności obowiązków.

Recenzja projektu:

¹⁸ Rozporządzenie (WE) nr 178/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 28 stycznia 2002 r. ustanawiające ogólne zasady i wymagania prawa żywnościowego, powołujące Europejski Urząd ds. Bezpieczeństwa Żywności oraz ustanawiające procedury w zakresie bezpieczeństwa żywności

- Analizowany projekt stanowi ciekawą prowokację intelektualną, która stanowi częściowe odwzorowanie działań legislacyjnych podjętych w Rumunii w 2016 roku.
- Złożony projekt ustawy jest wprost sprzeczny z prawem Unii Europejskiej, w szczególności z art. 34 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej. Tym samym nie zrealizowałby zakładanych celów z uwagi na pewną interwencję Komisji Europejskiej z dalszą perspektywą działania formalnoprawnego przed Trybunałem Sprawiedliwości Unii Europejskiej. Powyższą tezę potwierdza historia analogicznych rozwiązań legislacyjnych przyjętych w Rumunii w 2016 roku.
- Nie jest jasne dlaczego projektodawcy wybrali określony zakres przedmiotowy projektu ustawy. Prawdopodobnie zastosowano tu analogię do rozwiązań rumuńskich.
- Należy krytycznie ocenić pomysł definiowania produktu lokalnego jako produktu wyprodukowanego na terytorium kraju. Takie założenie nie odpowiada oczekiwaniom społecznym, realiom gospodarczym oraz niepotrzebnie wprowadza chaotyczne nawiązania do rozwiązań związanych z Produktem Polskim. Ponadto takie założenie niepotrzebnie generuje dodatkowe wątpliwości związane z ingerencją w swobodę przepływu towarów w Unii Europejskiej.
- Projekt nie zawiera rozwiązań, które byłyby formą zaadresowania zdiagnozowanych problemów producentów wyrobów lokalnych, takich jak potrzeba wyższego poziomu koordynacji działania oraz potrzeba długoterminowych celów i dobranych odpowiednio do nich działań.
- Należy poddać w wątpliwość czy realizacja postulatu obowiązkowej „lokalnej półki” w sklepach wielkopowierzchniowych w państwach Unii Europejskiej (w sposób analogiczny do analizowanego projektu) byłby korzystny ekonomicznie dla polskiego sektora spożywczego.

6. Konkluzje - propozycje założeń działania „lokalna półka”

- i. produkt lokalny rozumiany jako produkt wytworzony na terytorium województwa oraz w powiatach i miastach sąsiadujących z tym województwem. Takie rozwiązanie jest zbieżne z przyjętym rozwiązaniem w rolniczym handlu detalicznym oraz służy regionalizacji działania związanego ze wsparciem handlu produktów lokalnych. Przyjęcie niższej kategorii podziału administracyjnego kraju nie w każdym przypadku gwarantowałoby obecnie dostateczną ofertę sprzedażową.
- ii. obowiązkowa „lokalna półka” w sklepach powyżej 250 m²
 1. regulacyjne doprecyzowanie jej wymogów (wymiarów, kategorii umieszczanych produktów i ewentualnego podziału wewnętrznego tej półki)
 2. zamierzony brak określania proporcji oferowanych produktów lokalnych do pozostałych produktów - w

- celu uniknięcia zarzutu wprowadzenia ograniczenia ilościowego na produkty nielocalne
3. wprowadzenie obowiązku informacyjnego dla sprzedawców o aktualnej ofercie względem podmiotu administrującego platformę, o której mowa w pkt iii.
- iii. stworzenie i stałe administrowanie platformy internetowej wspierającej sprzedaż bezpośrednią produktów lokalnych (e-lokalna półka)
1. rozwiązanie powinno zakładać uniwersalny charakter dla konsumenta - możliwość znalezienia aktualnego zakupu produktów lokalnych na mapie okolicy lokalizacji nabywcy, łącznie na:
 - a. lokalnych półkach w sklepach
 - b. na aktualnie odbywających się wydarzeniach (typu festyny, targi)
 - c. bezpośrednio u producenta.
 2. rozwiązanie powinno również przewidywać możliwość ogłoszenia informacji o potencjalnym, samodzielnym zbiorze przez konsumenta owoców i warzyw u zainteresowanego producenta.
 3. publiczne kampanie informacyjne o produktach lokalnych powinny odbywać się z wykorzystaniem i promowaniem platformy internetowej.
- iv. rozważenie ustanowienia kooperatyw producentów lokalnych dla chętnych producentów mających siedzibę albo miejsce zamieszkania na terenie tego samego województwa oraz w powiatach i miastach sąsiadujących z tym województwem, której głównym beneficjentem byłaby wspólna organizacja udziału producentów w lokalnej półce i e-lokalnej półce.
- v. podjęcie działań na poziomie Unii Europejskiej w celu:
1. promocji idei „lokalnej półki” rozumianej jako obowiązkowy element supermarketu bez określania wymogów proporcji oferowanych produktów wraz z ewentualną perspektywą potencjalnej unijnej regulacji w tym zakresie
 2. propozycja unijnej definicji „produktu lokalnego”, co ustabilizowałoby prawnie preferencje dla produktów pochodzących z danego regionu miejsca oferowanej sprzedaży towaru.